

УДК 342.951

І. М. Коросташова, кандидат юридичних наук,
головний спеціаліст-юрисконсульт відділу
правового забезпечення Дніпропетровської митниці

**НОВЕ В МИТНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ
ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
(АНАЛІЗ НОРМ МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ 2012 Р.)**

Проаналізовано норми Митного кодексу України 2012 р. (№ 4495-VI) щодо захисту прав інтелектуальної власності, якими відповідно до Угоди ТРІПС та Регламентів ЄС упроваджено нові для митного законодавства України процедури. Досліджено механізм дії зазначених норм, порядок їх реалізації митними органами, також визначено проблеми, що порушуються у процесі їх застосування та перспективи.

Проаналізовані норми Таможенного кодекса Украины 2012 г. (№ 4495-VI) по защите прав интеллектуальной собственности, которыми в соответствии с Соглашением ТРИПС и Регламентами ЕС введены новые для таможенного законодательства Украины процедуры. Исследован механизм действия этих норм, порядок их реализации таможенными органами, также определены проблемы и перспективы, возникающие в процессе их применения.

The article provides an analysis of the Customs Code of Ukraine 2012 about protect intellectual property rights, which put into customs legislation of Ukraine the new norms and procedures according to the TRIPS Agreement and Regulations of EU. The mechanism of action of these norms and the processes of their realization by the customs service and are researched the problems and prospects in process of application of them are defined.

Ключові слова. Митне законодавство, об'єкти права інтелектуальної власності, захист прав, митний контроль, зупинення митного оформлення товарів, спрощена процедура знищення, Угода ТРІПС.

Вступ. Проголошений Україною курс на європейську інтеграцію передбачає утворення та функціонування національної системи охорони і захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні й регулювання правовідносин, що виникають у цій сфері, в межах спільного ринку інтелектуальної власності та розвитку міжнародної торгівлі.

Україна зробила значні кроки на шляху до гармонізації вітчизняного законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні з нормами Європейського Союзу (ЄС). У процесі підготовки України до вступу у Світову організацію торгівлі (СОТ) та після цієї важливої події, що відбулась у 2007 р., митне національне законодавство суттєво зменшилося й повноваження митних органів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності, які охороняються законом через надання митним органам України права "ex-officio" [1]. Значних змін зазнало митне законодавство України, в тому числі й у частині захисту прав інтелектуальної власності, у зв'язку з прийняттям у березні 2012 р. нового Митного кодексу України (МКУ) (№ 4495-VI) [2].

Постановка завдання. Мета статті – аналіз нових норм МКУ 2012 р. (№ 4495-VI), що регламентують захист прав інтелектуальної власності, дослідження механізму дії цих норм у процесі їх реалізації митними органами.

Результати дослідження. Питання захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні досліджували такі науковці та практики: І. Власенко, В. Дроб'язко, В. Жаровий, Ю. Капіца, О. Тропіна, Т. Шевельова та ін.

© І. М. Коросташова, 2013

Однак питання щодо нових норм митного законодавства та механізму їх дії, такі як: безпрецедентне розширення кола об'єктів права інтелектуальної власності, яким мають сприяти щодо захисту прав інтелектуальної власності митні органи України у разі переміщення через митний кордон України товарів, що містять такі об'єкти (ст. 397, 398 МК України); спрощена процедура знищення товарів, митне оформлення яких зупинено за підозрою в порушенні прав інтелектуальної власності (ст. 401 МК України) тощо.

Слід зазначити, що вимоги та рекомендації до застосування адміністративних процедур на митному кордоні для захисту прав інтелектуальної власності містяться в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) 1994 р. [3], що адмініструється СОТ.

Угода ТРИПС вимагає від країн – членів СОТ установлювати справедливі й рівні для всіх процедури захисту прав інтелектуальної власності, які не будуть необґрунтовано обтяжливими, складними або витратними, а також не обмежуватимуться в часі для вжиття дій. З огляду на збитки, які може бути завдано у разі ігнорування порушень прав інтелектуальної власності, Угода ТРИПС передбачає термінові заходи захисту прав, включаючи попередні або тимчасові, без повідомлення заздалегідь підозрюваного порушника. Процедури мають гарантувати, що рішення прийматимуться на підставі поданих сторонами доказів неупередженою суддею, який раціонально застосовує норми закону [4, 44].

16 травня 2008 р. набув чинності Протокол про приєднання України до Угоди про створення СОТ, підписаний у Женеві 5 лютого 2008 р. та ратифікований Верховною Радою України 10 квітня 2008 р. [5]. Як член СОТ Україна поступово імплементувала до національного законодавства норми, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності на митному кордоні, а саме:

– Регламент Комісії ЄС № 1367/95, що містить положення про імплементацию Регламенту Ради ЄС: № 3295/94 про засоби запобігання продажу для вільного обігу, експорту, реекспорту, а також про застосування процедури зупинення до підробленої чи піратської продукції;

– Регламент Комісії ЄС № 2549/1999 про доповнення Регламенту ЄС № 1367/95, що містить положення про імплементацию Регламенту Ради ЄС № 3295/94 про засоби запобігання продажу для вільного обігу, експорту, реекспорту, а також про застосування процедури зупинення до підробленої чи піратської продукції;

– Регламент Ради ЄС № 1383/2003 про митні заходи щодо товарів з підозрою на порушення певних прав інтелектуальної власності та заходи, що мають уживатися до товарів, які порушують такі права [6].

Так, ч. 2, 3 ст. 397 МК України 2012 р. (№ 4495-VI) [2] передбачено митний контроль та митне оформлення товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону і ввозяться на митну територію України. Заходи, пов'язані із зупиненням митного оформлення, застосовуються митними органами щодо товарів, які ввозяться на митну територію України або вивозяться за її межі для вільного обігу. Винятки у застосуванні таких заходів передбачено ч. 3 ст. 397 МК України.

Реєстрація в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, проводиться згідно зі ст. 398 МК України та “Порядком реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 646.

Отже, новий Митний кодекс України не містить конкретного переліку об'єктів права інтелектуальної власності, захисту яких сприяють митні органи, на відміну від Митного кодексу України 2002 р. [1]. Це означає, що адміністративні процедури на митному кордоні може бути застосовано до будь-якого об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому єдиною вимогою до таких об'єктів є те, що такі об'єкти мають охоронятися відповідно до закону.

Слід зазначити, що кожен з видів об'єктів права інтелектуальної власності має свою специфіку і, як наслідок, певні особливості правової охорони.

Є певний практичний досвід митного контролю та процедур зупинення митного оформлення товарів, що містять окремі об'єкти промислової власності, наприклад: торговельні марки (позначення, що відрізняють товари одних виробників від інших) та промислові зразки (результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання, тобто форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу). Через специфіку таких об'єктів для виявлення ознак порушення прав інтелектуальної власності інколи достатньо перевірити митні декларації та документи, подані до митного оформлення, однак дуже часто необхідно проводити митний огляд задекларованих товарів.

Зауважимо, що митні органи Російської Федерації мають досвід у захисті прав інтелектуальної власності географічних позначень, а також об'єктів авторського права і суміжних прав, можливість реєстрації яких у митному реєстрі України передбачалася Митним кодексом України 2002 р., проте не отримала поширення в Україні, на відміну від Росії. При цьому контроль за переміщенням об'єктів авторського права та суміжних прав має бути аудіовізуальним.

Нині в Україні об'єктами права інтелектуальної власності, наявність яких має перевірятися митними органами під час переміщення товарів через митний кордон на підставі даних митного реєстру та за ініціативою митного органу, за певних умов можуть бути: *корисні моделі* (результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології, тобто продукт (пристрій, речовина) або процес у будь-якій сфері технології); *сорти рослин* (окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого з відомих ботанічних таксонів; *породи тварин* (створена внаслідок цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, породний тип, лінія, сім'я тощо), яка має нові високі генетичні ознаки, що спадкуються; *компонування (топографії) інтегральних мікросхем* (зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними) тощо.

Через особливості таких об'єктів права інтелектуальної власності є певні складності у їх виявленні та ідентифікації, тому перспективи реалізації норм митного законодавства в частині сприяння захисту прав інтелектуальної власності, на думку автора, достатньо проблематичні.

За Угодою ТРІПС мінімально необхідні процедури захисту прав мають поєднуватися з ефективними діями, спрямованими проти будь-якого правопорушення. Ці процедури мають також стримувати подальші порушення прав і надавати судовим і адміністративним органам повноваження зобов'язувати правопорушників компенсувати власникові прав інтелектуальної власності втрачені прибутки, витрати на юридичні послуги й інші збитки [4, 44].

Серед засобів захисту прав, які слід застосовувати відповідно до Угоди ТРІПС, приписи (накази припинити порушення); конфіскація незаконно вироблених товарів і засобів їх виробництва; знищення або вилучення контрафактних товарів із цивільного обігу.

У ст. 401 МК України втілено нову для національного митного законодавства норму, за якою в разі зупинення за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності митного оформлення товарів, переміщуваних через митний кордон України, такі товари може бути знищено під митним контролем за спрощеною процедурою, до розгляду судом справи про порушення прав інтелектуальної власності, за умови відсутності обмежень, установлених рішеннями інших уповноважених державних органів.

Зауважимо, що спрощена процедура знищення товарів може застосовуватися у разі зупинення митними органами за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності митного оформлення таких товарів, переміщуваних через митний кордон України.

Зазначену процедуру можна застосувати за досудового врегулювання спору між власником контрафактного товару та правовласником об'єкта права інтелектуальної власності, права якого порушено переміщенням такого товару через митний кордон України. Досудове врегулювання спору передбачено Господарсько-процесуальним кодексом України, відбувається за волевиявленням кожного з учасників правовідносин, які добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовують. Крім того, варіантом урегулювання такого спору є укладання мирової угоди між власником контрафактних товарів і правовласником, права якого порушено, до ухвалення судом рішення по суті спору за ст. 175, 306 Цивільно-процесуального кодексу України [7].

Застереження щодо застосування спрощеної процедури знищення товарів – обмеження, встановлені рішеннями інших уповноважених державних органів.

Умовою застосування вказаної процедури є *письмова згода власника товарів*, митне оформлення яких зупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності, на знищення цих товарів.

Письмова згода власника товару на його знищення за спрощеною процедурою фактично є визнанням ним факту порушення прав інтелектуальної власності і визнання статусу цих товарів як контрафактних. Згода власника швидкопливних товарів може бути більшою мірою обумовлена короткими термінами зберігання цих товарів та неможливістю здійснити їх митне оформлення протягом певного часу, як через застосування процедури зупинення митними органами, так і подання правовласником об'єкта права інтелектуальної власності позову до суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 401 МК України, таку згоду має бути надано на адресу митного органу правовласником об'єкта права інтелектуальної власності, права якого порушено внаслідок переміщення цих товарів через митний кордон. Він відповідає за надання митному органу недостовірної інформації, наприклад, пов'язаної з наявністю прав на ОПВ або згодою власника товарів на їх знищення, тощо.

Знищення контрафактного товару за спрощеною процедурою передбачає переміщення контрафактних товарів у митний режим знищення або руйнування, передбачений ст. 175 МК України, й відповідно до умов, визначених ч. 2 ст. 176 МК України.

Витрати, пов'язані з переміщенням товарів у зазначений режим, а також відповідальність за поміщення покладаються на правовласника.

Митну декларацію, заявлену в митний режим знищення або руйнування, подає власник товарів, митне оформлення яких було зупинено, або уповноважена ним особа. Попередньо подана митна декларація підлягає відкликанню.

Слід зазначити, що перед знищенням товарів, відповідно до ч. 4 ст. 401 МК України й у порядку, передбаченому ст. 356 МК України, відбираються зразки, які зберігаються митним органом протягом року як доказ, прийнятний для судових процедур, де може бути необхідним його використання.

За 10 робочих днів до закінчення строку зберігання зразків, відібраних для зберігання, митний орган направляє правовласнику засобами факсимільного та/або електронного зв'язку повідомлення про закінчення строку зберігання зразків і необхідність відшкодування витрат, пов'язаних зі зберіганням і знищенням зразків. Витрати митному органу відшкодовуються в порядку, встановленому законодавством.

Після фактичного знищення товарів за спрощеною процедурою, а також знищення їх зразків після закінчення строків зберігання митним органом складається акт затвердженої форми, який підписують посадова особа митного органу, правовласник і власник товару.

У разі відсутності правовласника або власника товарів чи їх відмови підписати вищезазначений акт посадова особа митного органу робить про це відповідний запис в акті.

Слід звернути увагу на те, що зазначена норма є заохочувальною, оскільки надання власником товарів, митне оформлення яких зупинено за підозрою в порушенні прав інтелектуальної власності, згоди на знищення цих товарів за спрощеною процедурою, за умови їх фактичного знищення, згідно з ч. 7 указаної статті, автоматично звільняє власника таких товарів від адміністративної відповідальності за переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності, передбаченої ст. 476 цього Кодексу, і, як наслідок, від штрафних санкцій у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Застосування вказаної норми можливе тільки до того часу, коли особа, що перемістила через митний кордон України товари з порушенням прав інтелектуальної власності, ще не притягнута судом до адміністративної відповідальності за ст. 476 МК України "Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності". Санкція ст. 476 МК України передбачає стягнення з винної особи штрафу в розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією товарів, переміщуваних з порушенням прав інтелектуальної власності.

Отже, у разі застосування цієї норми, особа, що порушила права інтелектуальної власності, не вважається порушником і до неї не застосовуються штрафні санкції.

Аналогічну процедуру в країнах ЄС впроваджено Регламентом Ради ЄС № 1383/2003 про митні заходи щодо товарів з підозрою на порушення певних прав інтелектуальної власності та про заходи, що мають вживатися щодо товарів, які порушують такі права [6, 827], і досить часто застосовують. Для того щоб ця норма стала ефективною в Україні, необхідно проведення відповідних роз'яснень серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Аналіз низки нових норм Митного кодексу України 2012 р., що регламентують захист прав інтелектуальної власності, дозволив виявити коло проблем їх реалізації на практиці митними органами, а також дослідити закладений законодавцем механізм сприяння захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні в умовах розвитку міжнародної торгівлі та наближення до ЄС. Викладені автором статті положення норм митного законодавства щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності будуть корисними для практичної діяльності митних органів, а також подальших наукових досліджень у цій галузі.

Література

1. Митний кодекс України 2002 р. № 92-IV [Електронний ресурс] // Ліга-Закон Еліт 8.2.2 : база нормативно-правових документів // Інформаційно-аналітичний центр "Ліга". – К., 2013. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua/search/law/>, платний.
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс] // Ліга-Закон Еліт 8.2.2 : база нормативно-правових документів / Інформаційно-аналітичний центр "Ліга". – К., 2013. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua/search/law/>, платний.
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів : тексти офіційних документів. – К. : Вимір, Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу до СОТ, 1998. – С. 336–370.
4. Лонг Д. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник / Д. Лонг, П. Рей, В. О. Жаров та ін. – К. : К.І.С., 2007. – 448 с.
5. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Угоди про створення СОТ : Закон України від 10.04.2008 р. № 250-VI // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2008. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).
6. Капіца Ю. М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / Капіца Ю. М. – К. : Слово, 2006. – 1101 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України : станом на 10 трав. 2004 р. // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – 275 с. – (Бібліотека офіційних видань).